

Oponentský posudek doktorské disertační práce

Marek Pučalík

Umělecký mecenát křižovnického velmistra

Františka Matouše Böhmba

1722–1750

Praha 2013

Barokní katolický klérus českých zemí v roli inspirátora a investora v oblasti výtvarného umění se stal v průběhu posledních dvou desetiletí frekventovaným badatelským tématem, byť ne tak atraktivním, jako aristokracie světská. Předložená disertace Marka Pučalíka představuje ambiciózní, věcně přínosný a koncepčně dobře strukturovaný příspěvek k výzkumu dané problematiky. Již úvodem je možno říci, že promyšlená metoda a přehledná skladba náleží k výrazným kladům Pučalíkovy práce. Podstatou heuristické základny a hlavním východiskem jsou autorovy Böhmbova pečlivě vedená diária, na rozdíl např. od zápisků Jiřího Ignáce Pospíchala pro kulturněhistorická a uměnovědná bádání téměř nevyužitá. Vytěžené poznatky Marek Pučalík konfrontuje s dalšími prameny i s údaji sekundární literatury, přičemž hlavním zdrojem poznatků pro něj zůstávají bohaté fondy křižovnického řádového archivu. Racionální vymezení chronologického rámce, ohraničující klíčové historické období let 1722–1750, umožnilo autorovi setrvat až na výjimky „uvnitř“ problematiky a nesklouznout ke vzájemnému porovnávání jevů časově odlehklých a vnitřně nespojitých. Odpovědná práce s prameny doprovázená kritickou reflexí literatury charakterizuje posuzované dílo jako celek.

Marek Pučalík považuje za hlavní poslání své práce „zviditelnění kdysi význačného velmistra a generála, který nepřízní času poněkud zapadl do tenat doby“ (sic!). To se autorovi bezesporu podařilo. Rovněž základní výměr pohledu na velmistra Františka Matouše Böhmba jako na „generála řádu duchovní rytířské instituce a zároveň jako preláta, jenž se mimo hmotné zabezpečení komunity, z čehož vyplývá umělecké mecenášství, projevoval

především jako duchovní“, je badatelsky nosný. Autor, jak je z kontextu tématu pochopitelné, začíná svou disertaci stručným exkursem o starších dějinách křižovnického řádu a podrobněji se pak věnuje osobnostem Jiřího Ignáce Pospíchala a Jana Bedřicha Valdštejna, jakož i významným výtvarným investicím jejich doby. Nástup vrcholného baroka Pučálíkovi oprávněně splývá s epochou velmistra Martina Konstantina Beinliche, kterou již mapuje mikrooptikou „každodennosti“ dochovaných diáří.

Teprve po tomto gruntovním prologu autor přistupuje k vlastnímu pojednání o Böhmbovi. Podrobně a do detailů popisuje zejména obřady a slavnosti, jichž byla řeholní komunita svědkem za doby jeho působnosti, počínaje vlastní volbou velmistra přes pražskou korunovaci Karla VI. a oslavy Jana Nepomuckého až po střízlivější festivity nastupujícího osvícenství. Zvláštní pozornost zasluhují monografické kapitoly věnované zejména výstavbě významného křižovnického poutního chrámu v Chlumu sv. Maří a prestižní fundaci komendy při vídeňském „císařském“ kostele sv. Karla Boromejského. Oprávněný důraz však autor položil i na „menší“ realizace, ať již jde o statek Klučenice, nebo o kostel sv. Mořice v Řevnicích. Vedle mimořádně zajímavých kapitol obsahujících mj. gruntovní pojednání o hudební kultuře křižovníků či o barokním „marketingu“ ve věci domnělých ostatků mučedníků z římských katakomb (a s ním spojených obřadech) vynikají medailonky významných osobností z velmistrova okruhu včetně nejvýznamnějšího řádového historika Jana Františka Beckovského a marnotratného saského konvertity, biskupa a vévody Mořice Adolfa Saského. Samostatné texty věnoval Marek Pučalík nejvýznamnějším uměleckým osobnostem spjatým s řádem v Böhmbově době: Kiliánu Ignáci Dientzenhoferovi a Václavu Vavřinci Reinerovi. Podrobný ikonografický rozbor Reinerovy fresky Posledního soudu a exaktní rozbor dochovaných dientzenhoferovských plánů v konfrontaci s výpovědí písemných pramenů považují za z umělecko-historického hlediska nepřínosnější pasáže vůbec.

Hlavní klady posuzované práce byly vytknuty již výše a nepovažuji za nutné je zdůrazňovat opakovaně. Pučalíkova disertace se zakládá na intenčně poměrně úzkém (byť informačně vydatném) souboru pramenů. Autor práce

jako člen křížovnického řádu na jedné straně osvědčuje bravurní znalosti týkající se řádové spirituality, které úspěšně přenáší zejména do ikonografických analýz: rozbor Reinerova Posledního soudu považuji z tohoto hlediska za vrcholný odborný výkon. Na druhé straně se mu ale stává, že optika pisatele diáří mu čas od času splývá s vlastním pohledem, jinými slovy řečeno: badatelský subjekt si nedokázal vždy zachovat nutný kritický odstup od objektu svého vědeckého zájmu. V tomto ohledu by jistě bylo zajímavé konfrontovat alespoň v některých uzlových bodech díkci Böhmbových analistických záznamů s pohledy odjinud, konkrétně s narativními prameny jiné provenience. Selektivní přístup k volbě témat a koncentraci na vybraný okruh problémů naproti tomu považuji za silnou stránku pisatelova přístupu: nikdo nemůžeme být odborníkem na všechno:-). Také formální zpracování díla je na vysoké úrovni, i když doslovné přejímání dlouhých výčtových a ryze deskriptivních pasáží z pramenů by si tu a tam možná zasloužilo sumarizaci. Před případným vydáním práce bych doporučoval věnovat zvýšenou pozornost jazykové redakci.

Z metodologického pohledu považuji za nedostatek hlubší reflexi pojmu „umělecký mecenát“, který se sice objevuje již v titulu disertace, ale autor jej nikde detailněji neobjasňuje. Současná odborná literatura poměrně exaktně vymezuje pro raný novověk fenomény typu výtvarných investic, patronátu, mecenátu, sběratelství, umělecké reprezentace atd. Z Pučalíkova výkladu je patrné, že Böhmbova velkorysá fundátorská činnost výměr mecenátu dalece překračuje. Přes absenci kýženého terminologického zdůvodnění a další marginální kritické postřehy nicméně vyjadřuji předložené doktorské disertaci rád a s upřímným uznáním plné absolutorium. Považuji ji za přesvědčivý doklad autorovy odborné kompetence, za zralý a vědecky přínosný badatelský výkon. Práci proto bez výhrady **doporučuji k obhajobě** a po úpravách též k následnému publikování.

Praha, říjen 2013

Prof. PhDr. Vít Vlášek, Ph.D.